

Parentalitatea

Provocare pentru mileniul trei

Un omagiu internațional adus lui Serge Lebovici

Traducere din franceză de

Radu Stoenescu și Liana Haidar

3
TREI

Cuprins

- 9 *Prefață la ediția în limba română*
- 13 *Prefață*
- 17 *Mulțumiri*
- 19 *Introducere*
- 25 **Prima parte. Parentalitatea**
- 27 I. Dialog între Leticia Solis-Ponton și Serge Lebovici
- 44 II. Construirea parentalității — LETICIA SOLIS-PONTON
- 71 III. Arborele vieții, empatia metaforizantă,
punerea în scenă (énaction) — SERGE LEBOVICIȚ,
LETICIA SOLIS-PONTON, J. ARMANDO BARRIGUETE
- 83 IV. Provocările parentalității — DIDIER HOUZEL
- 95 **A doua parte. Consultația terapeutică a parentalității**
- 97 V. Rolul tatălui în consultația terapeutică
părinți-bebeluș și în tratarea tulburărilor de
alimentație la bebeluș — JORGE ARMANDO BARRIGUETE,
SERGE LEBOVICIȚ, JOSE LUIS SALINAS, MARIE-ROSE
MORO, LETICIA SOLIS, MICHEL BOTBOL,
MARTÍN MALDONADO, ARMANDO CÓRDOVA

- 116 VI. Femei, mame și fiice — LETICIA SOLIS-PONTON,
MARIE-ROSE MORO
- 138 VII. Transmiterea transgenerațională în consultația
terapeutică a parentalității — LETICIA SOLIS,
CELSO GUTFREIND
- 167 **A treia parte. A deveni părinte: achiziția și evoluția
parentalității în timpul ciclului vital al copilului
și al familiei**
- 169 VIII. Parcursul antagonismelor dintre feminin
și matern — JACQUELINE SCHAEFFER
- 187 IX. Parentalitate și sarcină, a deveni mamă,
a deveni tată — SYLVAIN MISSONNIER,
DIALOG CU LETICIA SOLIS-PONTON
- 205 X. Funcția parentală: abordare din perspectiva
teoriei atașamentului — CARLOS OCHOA-TORRES,
ISABELLE LELONG
- 227 XI. Părinții, copilul și școala — MICHEL BOTBOL,
CAROLINE LECOUTRE
- 242 XII. Parentalitatea în etapa mijlocie a vieții —
JOSÉ LUIS SALINAS, JULIA CASAMADRID, LETICIA SOLIS,
J. ARMANDO BARRIGUETE
- 248 XIII. Parentalitatea bunicilor — SIMONE VALANTIN
- 269 XIV. Figuri ale parentalității: tatăl, bunicul.
Psihodinamica bunicului —
ARMANDO BARRIGUETE CASTELLÓN

A patra parte. Formele particulare ale parentalității în zorii mileniului III

XV. Ce am învățat de la bebeluși? — BERNARD GOLSE

XVI. Parentalitatea astăzi în Statele Unite —

MARTIN MALDONADO-DURÁN, CHARLES MILLHUFF

răspund întrebărilor LETICIEI SOLIS-PONTON

XVII. Bebelușul prematur, provocările parentalității

— ELIZABETH BATISTA PINTO, SERGIO GRAHAM,

BEATRICE IGERT, LETICIA SOLIS-PONTON

XVIII. Maternitatea la adolescente și avatarurile

legăturii mamă-copil — TERESA LARTIGUE, JUAN VIVES

XIX. Predicția parentalității adoptive —

ALEJANDRO TAMEZ MORALES

XX. Parentalitate și migrații — FRANÇOIS GIRAUD,

MARIE-ROSE MORO

XXI. Parentalitate și sărăcie: o experiență în Brazilia —

SALVADOR CELIA

XXII. Simon în căutarea istoriei sale — HILDA C.

CATZ DE KATZ

XXIII. Transmiterea psihică de-a lungul generațiilor —

MARIA CECÍLIA PEREIRA DA SILVA

XXIV. Parentalitatea în psihiatria generală:

de la pacient la părinte — ISABELLE BÉGUIER

XXV. Înrudire și filiație: gestația chestiunilor etice

— JEAN-FRANÇOIS MATTEI

Postfață

Bibliografie

Dialog între Leticia Solis-Ponton și Serge Lebovici

„Nu poți fi om nici deveni scriitor
fără a trasa dincolo de tine însuși
o linie a orizontului, iar depășirea de sine
este de fiecare dată finită și unică.”

J.-P.SARTRE, *Écriture pour son époque.*

SOLIS: V-ați consacrat viața studiului psihanalizei copilului și familiei, și aceasta cu rigoarea metodei psihanalitice pe care ați păstrat-o și apărât-o întotdeauna. Or, la apogeul carierei dumneavoastră, ne propuneți o noțiune nouă: aceea de parentalitate. Ea este, totodată, foarte veche din moment ce face aluzie la o funcție primară și, dacă putem spune, naturală a ființei umane, dar comportă în același timp o diferență în abordare.

De ce parentalitatea?

LEBOVICI: Termenul de parentalitate îmi pare necesar în măsura în care am învățat cu toții că psihoterapia copilului și adolescentului necesită în prezent o participare mai activă din partea părinților, și această situație m-a făcut să aleg termenul de *parentalitate* în locul celui de *familie*. Mi se pare chiar că sarcina

părinților ca și cea a familiei este de a ajuta copilul să-și asume independența.

Noțiunea de parentalitate nu înseamnă înrudirea în sensul biologic al termenului, și voi merge mai departe: a fi părinte nu înseamnă numai să ai un copil, dar și să poți să-i gândești descendența.

A face un copil este un lucru ușor, și dacă aceasta nu funcționează putem recurge la tehnici de procreare asistate medical, devenite curente în zilele noastre, poate chiar prea mult, dar și la adopție. Parentalitatea este cu totul altceva decât înrudirea biologică: pentru a deveni părinte este necesar să fi făcut asupra ta însuși o muncă prealabilă, care constă mai întâi în înțelegerea faptului că moștenești ceva de la propriii tăi părinți. Nu vorbesc aici de ceea ce este genetic sau programat, ca atașamentul. Vorbesc de ceea ce ține de transmiterea intergenerațională.

Aceasta are ca obiect mai întâi copilul imaginar. În timpul sarcinii, mama își imaginează copilul pe care îl va dăruia soțului. Îi va da un prenume ce poartă multe înțeleșuri, câteodată dificile, ca un secret, o sinucidere ori un erou spre care copilul o trimite inconștient, și copilul va fi purtătorul acestei întregi moșteniri.

SOLIS: Aceasta înseamnă că interacțiunile cu viitorul bebeluș încep deja dinainte de naștere. Cum se prezintă acest copil imaginar în relația mamei cu copilul său, atunci când el se naște?

LEBOVICI: Toate acestea joacă un rol important în viitorul copilului. Când se naște și mama sa îl ia în brațe, ea poartă copilul real, dar și pe cel imaginar, și acest copil real o va dezamăgi în raport cu copilul pe care și l-a imaginat. Copilul imaginar este cel ce poartă istoria transgenerațională. Alegerea numelui, sexul, toate acestea joacă un rol important în copilul imaginar.

Actualmente, femeia este de multe ori cea care dorește copilul și hotărăște momentul în care îl va concepe. În general este vorba de o sarcină mai curând tardivă pe care sunt grefate numeroase speranțe: visăm un băiat și reușita sa. Ca regulă generală familiile nu sunt numeroase, și tânăra mamă, fără a ști, va fi mai exigentă decât generațiile precedente. Pe scurt sarcina, în special prima, duce la visarea unui copil ideal ce va fi identificat în inconștient cu Supraeul bunicilor. Astfel, părinții introduc în relația cu copilul propriul lor conflict oedipian: la anunțul sarcinii către propria sa mamă, tânăra căsătorită anunță o schimbare care se exprimă prin „datoria de viață”. Mama viitorului copil îi spune propriei sale mame: „Acum eu sunt mama, tu nu ești decât o bunică”. Viitoarea bunică acceptă situația gândindu-se că fiica sa ia de la ea ceva ce îi conferă întreaga competență maternă.

În ceea ce privește tatăl, când află de sarcina fiicei, mai curând se bucură că va putea fi tatăl adoptiv al copilului; tot oedipul său este zguduit și își dorește, inconștient, să ia locul ginerelui său... La fiică, această sarcină reactivează sentimentul incestuos și rușinea față de tatăl său. Dorința incestuoasă, mai curând simbolică, face să plătească scump această dorință de a avea copil; de exemplu, ea poate chinui sau supraproteja copilul pentru a-și dezminți culpabilitatea. Dacă tatăl se îmbolnăvește sau moare în timpul sarcinii fiicei sale, copilul va plăti scump acest asasinat simbolic. Se poate întâmpla ca tatăl biologic să se simtă atins în narcisismul său vizavi de propriul său tată și de socrul său. Dar sarcina va stimula narcisismul primar al părinților și le va permite să fie părinți buni, fericiți și să-și exercite parentalitatea.

Astfel, sarcina, prin stimularea narcisismului primar, le va permite să fie „părinți buni”, „trebuie să le dai părinților un

30 copil al tău...”. Narcisismul primar definește parentalitatea: pentru a fi părinte, trebuie să-i dai copilului tău sentimentul că este trăit de tine ca un copil dorit.

Copilul se va simți protejat de către părinți plecând de la imaginea unei mame „nebune de dorință” de copilul ei, bineînțeles. Apoi ea începe să se detașeze de el pentru a resimți propriile sale nevoi, pe care le va satisface asigurându-și supraviețuirea prin intermediul narcisismului primar moștenit de la propriii săi părinți. Mulțumită narcisismului primar, copilul devine „împăratul” privindu-și mama care îl privește. Fiind văzută de el, ea devine mamă; astfel, această interacțiune pare să dezvolte efectiv sentimentul că acest copil ar putea fi beneficiarul vieții sale sexuale. Aceste schimburi interactive proiective constituie o narațiune pozitivă în imaginarul copilului. Totuși, când se trezește dintr-un somn profund pentru a se apropia de mamă, aceasta îi atribuie intenții pe care nu este obligatoriu să le aibă. Dar copilul, în starea sa de imaturitate neurologică, vrea să-i facă plăcere aruncându-se în brațele ei. Ulterior îi va arăta mamei plăcerea pe care o resimte în brațele ei, ca și aceea de a-i recunoaște vocea. Putem crede că bebelușul se exprimă precoce în acest mod. Dar, așa spune ca Brazelton¹: „Doamnă, când vă luați copilul în brațe, face din dumneavoastră o mamă în zece minute”. Astfel putem arăta că, atunci când bebelușul reprezintă obiectul dorinței părinților săi, totul merge bine pentru el. Dar și părinții au nevoie să fie „parentalizați” de copilul lor. Când nu sunt suficient

¹ T. Berry Brazelton, pediatru american care a jucat un rol imens în propagarea cunoștințelor referitoare la dezvoltarea bebelușului. Este cunoscut datorită testului pe care l-a propus: testul NBAS (Neonatal Behavior Assessment Scale — Scală de evaluare a comportamentului nou-născutului). Acest test măsoară aptitudinile motrice, senzoriale și neurovegetative ale sugarului. Putem vedea cum reacționează un copil la absența ori prezența celor ce-l înconjoară, modul în care reacțiile sale vasomotrice îi trădează neliniștea.

parentalizați, bebelușul are nevoie de un bărbat sau de o femeie care să-i citească nevoile prin intermediul gesturilor sale.

Astfel, definesc parentalitatea ca produsul înrudirii și de asemenea rodul parentalizării părinților.

SOLIS: Ca să spunem așa, parentalitatea debutează în timpul sarcinii și presupune un travaliu psihic asupra dorinței de a avea un copil.

LEBOVICI: Dacă acest lucru nu este realizat, dacă părinții nu au elaborat această dorință a lor de a avea un copil, nou-născutul își va revendica funcția sa de parentalizare și poate va fi confruntat cu refuzul părinților. Copilul se exprimă prin gesturi pe care mama le interpretează în raport cu romanul său familial și cu istoria generațională, deschizând astfel calea metaforizării, narațiunii istoriei familiale.

SOLIS: Asta înseamnă că această narațiune va furniza sensul venirii sale pe lume și înscrierea sa în arborele vieții?

LEBOVICI: Da, exact. Istoria transgenerațională comportă elemente ale istoriei părinților, a bunicilor, deseori conflicte, dar comportă și copilul mitic. Toate aceste elemente se vor concentra în mandatul transgenerațional transmis copilului. Când căutăm un mandat transgenerațional, vedem că părinții s-au unit pentru a face un copil purtător al acestui mandat. Și bunicii joacă un rol esențial în această situație.

SOLIS: Revendicați și justificați noțiunea de narcisism primar a cărei transmitere o vedeți în îngrijirile pe care mama le oferă bebelușului. De ce?

LEBOVICI: Narcisismul joacă un rol important în asumarea rolului de părinte. Copilul pe care mama îl poartă în brațe este de asemenea copilul narcisic, copilul care „nu are nevoie de ea”, deși el este total dependent de ea: tocmai pentru că ea este

32 complet la dispoziția lui în primele sale zile de viață, copilul se simte omnipotent. Și această putere se va afirma când mama se va despărți de el, de exemplu pentru a se alătura soțului său ori atunci când își va relua activitățile normale.

Narcisismul primar descris de Freud este un punct fundamental al teoriei freudiene, deseori necunoscut. Narcisismul primar îi dă sentimentul de sine copilului, îi permite să se simtă viu când mama îl abandonează. Ceea ce îi permite să viseze că mama sa este cu el. Dacă vreți, este sentimentul conștiinței proprii existențe. Există mai întâi elementele fizice, somatice și apoi psihice, o experiență senzorială și apoi psihică. Mai întâi corpul și apoi spiritul, așa se petrec lucrurile.

Prin urmare, procesul de parentalizare comportă un copil imaginat, copilul imaginar este rodul istoriei transgeneraționale a mamei și a tatălui, istorie care constituie un mandat al destinului copilului, acesta putându-se modifica în viitor, din fericire, când conflictele nu sunt prea rigide. Și toate acestea constituie arborele vieții. Arborele vieții poate înflori atunci când conflictele nu sunt prea puternic fixate și îi va permite copilului integrarea în societate, afilierea la grupul social. Dacă, dimpotrivă, conflictele sunt prea rigide, dacă părinții intervin prea mult, atunci copilul nu va putea stabili legături de parentalizare suficiente.

SOLIS: Vedem cum arborele vieții constituie o veritabilă țesătură de legături intergeneraționale ale istoriei mamei și tatălui și cum aceasta se petrece în mare parte la nivel inconștient; există deci o dimensiune triadică la originea complexului Œdip, dar există de asemenea dimensiunea narcisismului care permite mamei, atunci când se ocupă de bebelușul său, să vadă în acest corp de bebeluș propria sa imagine de copil iubit de părinți. Aici se regăsește chestiunea dorinței.